

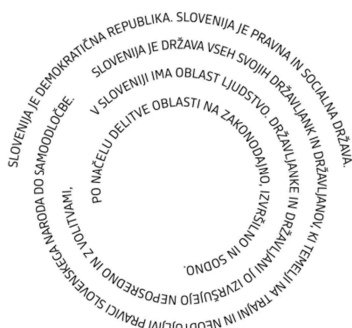
REPUBLIKA SLOVENIJA
DRŽAVNI ZBOR

Raziskovalno-dokumentacijski sektor

Parlamentarne preiskovalne komisije na področju pravosodja

Primerjalni pregled (PP)

Avtorica: Marjana Križaj

Št. naročila: 49/2019

Datum in kraj: Ljubljana, 3. 2. 2020

Kontakt:

Raziskovalno-dokumentacijski sektor:
mag. Tatjana Krašovec, vodja, tatjana.krasovec@dz-rs.si

Raziskovalni oddelek:
mag. Igor Zobavnik, vodja, igor.zobavnik@dz-rs.si

Gradivo ne predstavlja uradnega mnenja Državnega zbora!

I UVOD

Naloga parlamentov kot nosilcev zakonodajne veje oblasti je prvenstveno, da sprejemajo zakone. Poleg te osnovne zakonodajne funkcije pa parlamenti opravljajo tudi volilno in nadzorno funkcijo. Slednja se najbolj izraža kot nadzor nad delom vlade. Med mehanizmi, ki to omogočajo, je med drugim (npr. poslanska vprašanja, interpelacija, glasovanje o zaupnici) tudi parlamentarna preiskava.

Tudi slovenska ustava Državnemu zboru omogoča, da lahko odredi preiskavo o zadevah javnega pomena. To mora storiti na zahtevo tretjine poslancev Državnega zbora ali na zahtevo Državnega sveta. V ta namen imenuje komisijo, ki ima v zadevah poizvedovanja in preučevanja smiselno enaka pooblastila kakor pravosodni organi (93. člen ustave). Poleg te ustavne določbe naloge in pooblastila preiskovalnih komisij vsebujeta še Zakon o parlamentarni preiskavi in Poslovnik o parlamentarni preiskavi. Navedeni zakon med drugim določneje opredeljuje predmet preiskave: *Parlamentarna preiskava v zadevah javnega pomena se opravi, da se ugotovi in oceni dejansko stanje, ki je lahko podlaga za odločanje Državnega zbora o politični odgovornosti nosilcev javnih funkcij, za spremembo zakonodaje na določenem področju in za druge odločitve Državnega zbora iz njegove ustavne pristojnosti* (1. člen Zakona o parlamentarni preiskavi). Zakon še določa, da če v neki zadevi že teče kazenski postopek, to ni ovira, da ne bi bila o njej v okviru pristojnosti Državnega zbora izvedena tudi parlamentarna preiskava (2. člen).

Pri opredeljevanju meje parlamentarne preiskave in pri odgovoru na vprašanje, do kod sega preiskovalna pravica preiskovalne komisije, je bistvenega pomena, kaj sodi med »zadeve javnega pomena«. Gre za nedoločen pravni pojem, ki ga je treba preveriti v vsaki konkretni zadevi. Eden izmed možnih kriterijev bi po obrazložitvi iz predloga omenjenega zakona lahko bil ta, da so »zadeve javnega pomena vse tiste, ki so političnega pomena in zadevajo nosilce javnih funkcij ali javnih pooblastil« (v Mozetič, 2000, str. 31). Kot ugotavlja Mozetič, bo opredelitev pojma zadeva javnega pomena ali javnega interesa »gotovo lažja, ko bomo imeli pred seboj zadevo, ki sodi v oblastno sfero (zadevo političnega pomena) ali v sfero ravnanja nosilca javne funkcije ali javnega pooblastila, ki pomeni zlorabo funkcije ali pooblastila in ne ravnanja v okviru njegove osebne ali zasebne sfere.« (Mozetič, 2000, str. 31).

V zvezi z določanjem predmeta in meja parlamentarne preiskave je treba upoštevati tudi načelo delitve oblasti¹. Preiskovalna komisija ne more opravljati sodne ali izvršilne funkcije ter ne more odpravljati ali spreminjati sklepov sodnih ali izvršilnih organov oz. odločati o njihovi pravilnosti. Še posebej občutljivo je vprašanje, ali sme parlamentarna preiskava poseči v sodno vejo oblasti. Nesporno je, da so sodniki neodvisni in zato Državni zbor ne more odrejati parlamentarnih preiskav, ki bi preverjale konkretne odločitve sodišč. Po drugi strani pa tudi v sodstvu utegne priti do splošnih pojavov oz. anomalij, ki so lahko zaradi svojih razsežnosti ali pomena zadeva javnega pomena. Zato je po Mozetičevem mnenju »lahko dopustna parlamentarna preiskava, ki bi poskuša odkriti vzroke za tako stanje in najti rešitve, ki zadevajo predvsem sfero zakonodaje.« (Mozetič, 2000, str. 35).

V tem pregledu bomo proučili, ali so v drugih državah članicah Evropske unije dopustne parlamentarne preiskovalne komisije na področju zlorab v pravosodju, torej ali v tem smislu zakonodajna oblast lahko poseže na področje pravosodne ter če so v takih postopkih lahko sodniki in državni tožilci zaslišani kot pričë. Kratko bomo opisali tudi morebitne druge mehanizme nadzora zakonodajne veje oblasti nad pravosodno.

¹ Slovenska ustava določa, da državljani in državljanke oblast izvršujejo neposredno in z volitvami, po načelu delitve oblasti na zakonodajno, izvršilno in sodno (prim. 3/2 člen ustave).

Podatke smo pridobili predvsem z mreže Evropskega centra za parlamentarne raziskave in dokumentacijo (ECPRD) ter iz ustav in drugih predpisov prikazanih držav.

II PARLAMENTARNE PREISKOVALNE KOMISIJE NA PODROČJU PRAVOSODJA

2.1 Avstrija

Avstrijska ustava omogoča izvajanje parlamentarne preiskave v zaključenih postopkih ali dogodkih (*Vorgang*), v katerih je zvezna država pristojna za izvrševanje predpisov. Slednje vključuje vse zvezne funkcionarje in organe oz. organizacije, v katerih je zveza kapitalsko udeležena ali ima nadzorne pravice. Ustava izrecno določa, da preiskave na področju sojenja oz. izvajanja sodne oblasti (t.i. *Rechtsprechung*²) niso dovoljene (ECPRD 4212).

Pravilnik o postopku za preiskovalne komisije (*Verfahrensordnung für parlamentarische Untersuchungsausschüsse - VO-UA*³) določa postopek. Predmet preiskave se mora nanašati na določen zaključen pretekli dogodek oz. proces na nivoju zveze. Aktualnih političnih dogodkov se ne sme preiskovati. O dopustnosti preiskave, uvedene na zahtevo (t.j. najmanj 46 poslancev, kar je četrtnina vseh), poda mnenje Komisija za poslovnik. Preiskovalno komisijo vodi predsednik Nationalrata, pri čemer mu lahko pomagata druga dva predsednika, oz. nanju lahko prenese posamezne naloge. Preiskovalna komisija se lahko ustanovi le v Nationalratu (poslanska zbornica), ne pa v Bundesratu (Zvezni svet). Pri delu komisije sodeluje tudi odvetnik za postopek (*Verfahrensanwalt*), ki skrbi za pravilen potek postopka in za pravice zaslišanih.

Avstrijsko ustavno pravo loči le med dvema vejama oblasti: med zakonodajno in izvršilno. Pravosodje (*Gerichtsbarkheit*) sodi v izvršilno in je načeloma lahko predmet parlamentarne preiskave. Predmet preiskave pa ne more biti posamezno sodno odločanje oz. konkretna sodba (*Rechtsprechung*, gl. opombo), saj so sodniki pri sojenju neodvisni. Njihovo odločitev lahko preverja le nadrejeno sodišče. Nationalrat pa lahko načeloma preiskuje vse zadeve, ki so povezane z administrativnimi zadevami v sodstvu (*Justizverwaltung*), vključno z imenovanjem sodnikov. Slednje je nesporno v izvršilni pristojnosti zveznih organov (ECPRD 4212).

Priročnik⁴, ki ga je za preiskovalne komisije izdal avstrijski parlament, njihove pristojnosti še natančneje pojasnjuje. Kljub temu, da Nationalrat sodne prakse ali sojenja ne sme nadzorovati oz. preverjati, pa so sodišča zavezana predložiti dokumentacijo, če jo preiskovalna komisija zahteva. Tudi državni tožilci so del pravosodja, vendar v strokovni literaturi prevladuje stališče, da tožilci pri vodenju preiskav in vlaganju obtožnih aktov ne opravljajo sojenja in ne odločajo tako kot neodvisni sodniki. Njihovo delovanje se navezuje na »podpise« ali »podakte« (nem.: *Teilakten*) v sodnem postopku, kar po prevladujočem stališču ne pomeni sojenja (*Rechtsprechung*). Zato je v vsakem posameznem primeru treba

² Pojem je pojasnjen kot »oblastno odpravljanje sporov v obliki sodnega postopka. Pravni učinek obvezujoče odločitve se lahko doseže le prek neodvisnega sodišča, ki odloči, kaj je v konkretnem primeru pravično.« (povzeto po: Priročnik o pravu preiskovalnih komisij).

³ Dostopen na:

<http://www.parlament.gv.at/PERK/RGES/VO-UA/index.shtml>

⁴ V nemščini je dostopen na:

https://www.parlament.gv.at/ZUSD/PDF/Handbuch_zum_Recht_der_Untersuchungsausschuesse_im_Nationalrat.pdf

proučiti dopustnost preiskovanja dejanj tožilcev kot morebitnega predmeta preiskovalne komisije. Vsekakor je treba natančno opisati predmet preiskovanja in kaj se s tem dokazuje.

Pojem »določen postopek« ali »dogodek« se v praksi široko tolmači, mora pa se nanašati na konkreten dogodek, ki mora biti v zahtevi dovolj konkretiziran in ki se ga da jasno razmejiti. Postopek oz. dogodek mora biti zaključen, da se ne bi vplivalo na odprte postopke odločanja ali oblikovanja volje v zveznem organu, ki izvaja izvršilno oblast. Nanj parlamentarna komisija na noben način ne sme vplivati, saj je le to skladno z načelom delitve oblasti, po katerem je vsak organ v okviru svojih pristojnosti samostojen (vse po Priročniku o pravu preiskovalnih komisij, str. 37 in nasl).

Doslej v Avstriji še ni bilo parlamentarne preiskave, ki bi se posebej ukvarjala z ravnanji sodnikov ali tožilcev. Določena ravnanja sodnikov in tožilcev pa so bila del vsebine, ki so jih raziskovale posamezne preiskovalne komisije⁵. Tožilci in sodniki so bili v postopkih zaslišani kot »vir informacij«, saj zakon v postopku parlamentarne preiskave ne uporablja pojma priča (ECPRD 4212). Sicer pa pri delu komisije sodeluje tudi odvetnik za postopek (*Verfahrensanwalt*), ki skrbi za pravilen potek postopka in za pravice zaslišanih.

2.2 Belgija

Belgijska ustava Poslanski zbornici daje pravico, da opravlja preiskave, kar podrobneje ureja zakon iz leta 1880⁶. Njene preiskave ne smejo ovirati poteka sodnih preiskav in ne smejo posegati v pristojnosti federalnih in regionalnih enot.

Sicer pa zakon ne omejuje zadev, v katerih se lahko izvajajo parlamentarne preiskave. V Belgiji so že potekale preiskave, ki so se v delu ali celoti navezoval na ravnanje sodnikov in/ali tožilcev (npr. parlamentarna preiskava o terorističnih napadih v Maelbeeku in Zaventemu, parlamentarna preiskava o davčnih goljufijah).

Sodniki in državni tožilci so lahko priče v parlamentarni preiskavi, pri čemer pa se vedno znova pojavlja vprašanje, v kakšnem obsegu se lahko sklicujejo na varovanje poklicne tajnosti (ECPRD 4212).

Parlamentarne komisije (te se po letu 2014 lahko izvajajo le v spodnjem domu, t.j. v Poslanski zbornici, ne pa v Senatu) imajo pravico, da se poslužujejo preiskovalnih ukrepov, kot jih določa Zakon o sodni preiskavi, in sicer lahko tudi s sodelovanjem (preiskovalnega) sodnika, ki ga določi predsednik apelacijskega sodišča. Priče, tolmači in izvedenci imajo pred komisijo enake dolžnosti kot pred preiskovalnim sodnikom. Člane komisije pa zavezuje dolžnost, da kot tajnost varujejo podatke, ki so jih izvedeli na njeni nejavni seji. Vendar pa parlamentarna komisija ne sme posegati v naloge sodne veje oblasti. Zakon izrecno določa, da preiskovalna komisija ne nadomešča sodnih postopkov oz. preiskav in ne sme vplivati na njihov potek. Oba postopka pa lahko tečeta istočasno. Zgodilo se je že, da so nekatere komisije vzbudile kritike, saj so pod vprašaj postavile poklicno tajnost sodnikov, pravice obdolžencev in položaj prič. Vrhovno sodišče je leta 1993 razsodilo, da pomeni zaslišanje

⁵ O tem gl. tudi članek Pravno mnenje glede eventualnih parlamentarnih preiskav, zadevajajočih določene disfunkcionalnosti v slovenskem pravosodju. Avtorja navajata primer parlamentarne preiskovalne komisije o političnih vplivih na Zvezni urad za varstvo ustavne ureditve in boj proti terorizmu, ko sta bila pred komisijo zaslišana tudi državna tožilka in preiskovalni sodnik (Zupančič, Pevec, 2020). Sicer pa je bil glavni predmet preiskovanja komisije sodelovanje med omenjenim uradom in notranjim ministrstvom (povzeto po spletni strani Nationalrata).

⁶ Zakon o parlamentarnih preiskavah. V francoščini dostopen na: https://www.lachambre.be/kvvcr/pdf_sections/publications/reglement/Enqu%C3%A0ates%20parlementaires%20-%20b%20loi%20du%203%20mai%201880%20NTC.pdf

oseb, ki so v kazenskem postopku, pred preiskovalno komisijo kršitev njihove pravice do obrambe, kar lahko vodi v razveljavitev kazenskega postopka (povzeto po: Sägesser).

V Belgiji je dolgo veljalo, da so parlamentarne preiskave le izjema in so bile v praksi redke. Po osemdesetih letih prejšnjega stoletja pa je prišlo do pravega razmaha. V obdobju 1980 do 1999 je bilo v obeh domovih skupaj odrejenih 17 parlamentarnih preiskav. K takemu razvoju je med drugim pripomogla večja medijska odmevnost preiskovalnih komisij, tudi zaradi neposrednih televizijskih prenosov zaslišanj (npr. v t.i. pedofilski aferi Dutroux ali v primeru nesreče na nogometnem stadionu Heysel), pripomogle pa so tudi teme, ki so se jih komisije lotevale. Šlo je za velike družbene probleme (npr. organiziran kriminal, verske sekte) ali za slabo delovanje državnih institucij ter funkcionarjev. Po novem lahko neredko govorimo o »preiskovanju preiskav«, saj se odrejajo parlamentarne preiskave, ki imajo za nalogo preverjanje delovanja pravosodnega aparata in opravljene sodne preiskave (npr. preiskava umora poslanca in nekdanjega ministra André Coolsa, že omenjena afera Dutroux⁷). Razprave o odnosu med sodno vejo oblasti in parlamentarno komisijo so se v Belgiji pojavile že v 19. stoletju. Spor o poseganju ene veje oblasti v drugo oz. o vplivanju je oživel leta 1988 med preiskavo o terorizmu, ko se je izpostavilo vprašanje pričanja sodnikov pred preiskovalno komisijo in razkritje podatkov iz sodnih spisov. Vlada je pripravila osnutek sprememb zakona, ki naj bi dal preiskovalnim komisijam široka pooblastila pri nadzoru pravosodja. Objava pisma štirih zaslužnih vrhovnih državnih tožilcev, v katerem so parlament pozvali k spoštovanju načela ločitve oblasti ter ustave, saj ločitev vej oblasti pomeni, da zakonodajna veja nima prednosti pred pravosodno in nima pooblastil, da bi jo nadzorovala, je pripomogla k spremembi zakona v letu 1996; med drugim tudi glede določbe, da preiskovalna komisija ne nadomešča sodnih postopkov oz. preiskav in ne sme vplivati na njihov potek (povzeto po: Le droit d'enquête parlementaire. Perspectives historiennes).

Kljub spremembi zakonodaje so pričakovanja državljanov in medijev ter nekaterih poslancev od preiskovalnih komisij pogosto prevelika. Parlamentarna komisija ima namen odkrivati dejstva in ugotavljanje politične odgovornosti. Seveda lahko pride pred komisijo do izjav, ki imajo kazenskopravni pomen. Komisija je dolžna take zadeve posredovati državnemu tožilstvu, sama pa se ne sme opredeljevati o kazenski odgovornosti. Določbi zakona, da ima preiskovalna komisija pooblastila preiskovalnega sodnika, je bila izrecno dodana pravica komisije, da od policije, tožilstva in sodišč lahko zahteva vpogled v spise in zaslišuje priče (deloma povzeto po Belgien auf dem Weg zu mehr Rechtsstaat und Demokratie). Delo preiskovalne komisije lahko poteka hkrati s sodnimi postopki.

Sicer pa zakon določa, da se lahko pred komisijo vsakogar zasliši kot pričo. Omogoča pa varovanje poklicne tajnosti in odpoved pričanju, če bi se priča s pričanjem spravila v kazenski pregon (povzeto po Zakonu o parlamentarnih preiskavah).

Po ustavi je sodna veja neodvisna v tem smislu, da drugi veji oblasti ne smeta vplivati na sodne odločbe, da sodstvu ne smeta dajati navodila ali ukazov ter da ne smeta prevzemati njegove vloge. Nepravilnosti in afere v sodstvu, do katerih je prišlo konec 20. stoletja, pa so privedle zakonodajalca do tega, da je nad sodstvom uvedel zunanji nadzor v obliki Višjega pravosodnega sveta (*le Conseil supérieur de la justice*). Polovico njegovih članov imenujejo sodniki, polovico pa jih izmed predstavnikov civilne družbe izvoli Senat. Svet ima pristojnosti na področju imenovanja in napredovanja sodnikov, daje predloge na področju organizacije sodstva in sprejema pritožbe na delovanje sodnega reda itd. (ECPRD 2513).

⁷ Več o omenjeni aferi in o njeni parlamentarni preiskavi v že omenjenemu članku. Avtorja navajata, da so bili pred komisijo zaslišani številni sodniki, državni tožilci in policisti (Zupančič, Pevce, 2020).

2.3 Bolgarija

Ustava določa, da se lahko ustanovijo ad hoc odbori za opravljanje preiskav. Posebnih vsebinskih omejitev ni, morajo pa se navezovati na javne zadeve ali na zadeve, ki se tičejo države ali javnega interesa. Treba je spoštovati načelo delitve oblasti in načelo, da se ne vpliva na delo drugih organov (ECPRD 4212).

2.4 Češka

Poslanska zbornica lahko imenuje preiskovalno komisijo, ki preiskuje zadeve javnega pomena. Načeloma se lahko ustanovi tudi komisija, ki preiskuje drugo vejo oblasti. Doslej na Češkem še ni bilo preiskovalne komisije, ki bi preverjala delovanje sodnikov ali tožilcev. Ti se tudi še niso pojavili kot priče (ECPRD 4212).

Različne veje oblasti so po ustavi ločene, s tem da velja načelo zavor in ravnovesij. Ustava zagotavlja neodvisnost sodnikov. Posebnih mehanizmov nadzora nad sodstvom parlament nima z izjemo, da Senat daje predsedniku republike soglasje k imenovanju ustavnih sodnikov in daje dovoljenje za njihov kazenski pregon ter pridržanje (ECPRD 2513).

2.5 Estonija

Četudi poslovnik parlamenta ne omejuje področij preiskovalnih komisij, saj se te nanašajo na okoliščine v zadevah v javnem interesu, pa v Estoniji stojijo na stališču, da poslovnik ne daje temelja za preiskovalne komisije na področju pravosodja. Parlament ima namreč pristojnost, da nadzoruje izvršilno vejo oblasti, vključno z vlado. Poleg tega je v ustavi določeno, da so sodišča pri opravljanju svojih funkcij neodvisna ter da sodijo po ustavi in zakonu. Tudi zakon o sodiščih določa, da nihče nima pravice, da vpliva na izvajanje sodne oblasti oz. na sojenje (*administration of justice*). Iz navedenih razlogov še nikoli ni bila ustanovljena preiskovalna komisija, ki bi preiskovala delovanje sodne veje oblasti ali ravnanje sodnikov ali tožilcev. Slednje pri delu veže dolžnost varovanja poklicne tajnosti. Imajo pravico, da odklonijo pričanje glede zadev ali okoliščin, za katere so izvedeli pri opravljanju poklica, zato je malo verjetno, da bi bili sodniki ali tožilci lahko zaslišani kot priče pred preiskovalno komisijo (ECPRD 4212).

Ustava zagotavlja načelo ločitve oblasti in njihovega ravnovesja. Sodijo lahko le neodvisna sodišča. Sodstvo kot tako ni podvrženo nadzoru parlamenta, vendar pa slednji na predlog predsednika republike imenuje predsednika vrhovnega sodišča in na njegov predlog ostale sodnike vrhovnega sodišča. Parlament pa odloča tudi o kazenskem pregonu vrhovnih sodnikov (imuniteta) (ECPRD 2513). Poleg tega mora predsednik vrhovnega sodišča vsako leto parlamentu poročati o delu sodišč, o izvajanju sodne oblasti ter o enotni uporabi zakonov. Po poročilu oz. govoru predsednika vrhovnega sodišča, mu lahko poslanci postavljajo vprašanja in razpravljajo o poročilu (ECPRD 4212).

2.6 Finska

Ustava omogoča, da parlament imenuje ad hoc delovna telesa za proučitev oz. preiskavo določene zadeve. Doslej je bila oblikovana le ena taka ad hoc komisija, t.j. komisija za prihodnost (leta 1993), ki pa je postala stalno delovno telo parlamenta v letu 1996. Načeloma bi ad hoc delovno telo lahko preiskovalo sodno vejo oblasti, vendar se to še ni zgodilo. Tudi tožilci ali sodniki še niso bili zaslišani kot priče (vse po ECPRD 4212).

Pravosodje kot tako tudi na Finskem ni pod nadzorom parlamenta. Pač pa parlamentarni ombudsman (*Parliamentary Ombudsman*) nadzoruje, ali sodišča spoštujejo zakone in druge svoje dolžnosti (ECPRD 2513).

2.7 Francija

Francoska ustava parlamentu omogoča, da sprejema zakone, nadzoruje vlado in ocenjuje oz. preverja javne politike. Za opravljanje nalog nadzora vlade in ocene javnih politik lahko v obeh domovih parlamenta ustanovijo preiskovalne komisije, ki pod pogoji zakona pridobijo potrebne podatke in informacije. Zanimivo je, da ustava šele s spremembo leta 2008 omogoča preiskovalne komisije, prej so se ustanovljale na podlagi nižjih pravnih aktov. Predlog sklepa o ustanovitvi preiskovalne komisije mora natančno določiti dejstva, ki so povod za preiskavo, ali službe oz. javna/državna podjetja, katerih vodenje naj komisija prouči.

Preiskovalna komisija ne sme imeti istega predmeta preiskave, ki je že predmet preiskave v drugih parlamentarnih delovnih telesih (*la mission d'information*) ali predmet nedavne preiskovalne komisije, če še ni poteklo 12 mesecev od konca njenega dela. Nedopustnost oznani predsednik; če obstaja dvom, se o tem izjasni 22 članski kolegijski organ Skupščine (*Le Bureau de l'Assemblée nationale*) (ECPRD 4158).

Preiskovalna komisija ne sme posegati v neodvisnost sodišč, saj je treba spoštovati načelo delitve oblasti. Poslovnika obeh domov parlamenta zato zahtevata, da predsednik Skupščine/Senata o predlogu za ustanovitev parlamentarne preiskave obvesti pravosodnega ministra. Če minister sporoči, da je v teku sodni postopek glede dejstev, ki so podlaga za zahtevo za preiskavo, se ustavi odločanje o predlogu za komisijo. Če se sodna preiskava začne po ustanovitvi komisije, se o tem obvesti predsednika komisije, ki mora nemudoma prenehati z delom (ECPRD 4158).

Zdi se, da je z upoštevanjem opisanih gornjih načel zadoščeno načelu ločitve oblasti. Kot izhaja iz javno dostopnih podatkov (Wikipedia), je francoska Skupščina v preteklosti že preiskovala sodno vejo oblasti, saj je bila leta 2005 ustanovljena »preiskovalna komisija o vzrokih za nepravilno delovanje (*dysfonctionnement*) sodstva v aferi Outreau⁸ in o predlogih za njihovo preprečitev v bodoče«. Zasedanja preiskovalne komisije je prvič v zgodovini prenašala televizija. Kot je razvidno iz dostopnih podatkov, je komisija v 4 mesecih dela (predpisi določajo, da mora vsaka preiskovalna komisija z delom končati v 6 mesecih) v več kot 200 urah zaslišala 221 oseb, med njimi tudi sodnike, državne tožilce in razne sodne izvedence (vir: Wikipedia 1). Tudi na podlagi njenega poročila je parlament sprejel nekatere spremembe zakona o kazenskem postopku.

Januarja letos (2020) pa je bila v Narodni skupščini ustanovljena »preiskovalna komisija o ovirah za neodvisnost sodne veje oblasti⁹«. Komisija ima 30 članov in je v času priprave tega pregleda šele začela z delom.

⁸ Šlo je za sume spolne zlorabe mladoletnikov, ki naj bi se zgodile v letih 1997 do 2000. Po opravljenih kazenskih postopkih je bila večina obtožencev oproščena, saj se je izkazalo, da je bistvena priča tožilstva lagala glede udeležbe ostalih obtožencev. Številni nedolžni ljudje so bili več let priprti. Predsednik Chirac je sodni postopek označil kot »sodno katastrofo«. Več o tem gl. npr.: https://en.wikipedia.org/wiki/Outreau_trial in Zupančič, Pevec, 2020.

⁹ Commission d'enquête sur les obstacles à l'indépendance du pouvoir judiciaire. Spletna stran Nacionalne skupščine: [http://www2.assemblee-nationale.fr/15/autres-commissions/commissions-d-enquete/commission-d-enquete-sur-les-obstacles-a-l-independance-du-pouvoir-judiciaire/\(block\)/66041](http://www2.assemblee-nationale.fr/15/autres-commissions/commissions-d-enquete/commission-d-enquete-sur-les-obstacles-a-l-independance-du-pouvoir-judiciaire/(block)/66041).

Preiskovalna komisija načeloma lahko zasliši oz. povabi kogarkoli, razen predsednika republike. Izjema pa ne velja za njegove sodelavce. Sicer pa se mora vsakdo odzvati na vabilo, drugače se ga kaznuje z denarno kaznijo.

V Franciji parlament ne nadzoruje sodstva. Neodvisnost sodišč v skladu z ustavo zagotavlja predsednik republike (ECPRD 2513).

2.8 Grčija

Novembra 2019 je bila spremenjena grška ustava. Spremembe se nanašajo tudi na določbe, ki urejajo dve vrsti preiskav, ki sta možni v grškem parlamentu.

Prva vrsta se nanaša na proučitev zadeve splošnega interesa. Za zadeve, ki se nanašajo na preiskovalno komisijo (*investigation committee*) na področju zunanje politike ali nacionalne obrambe, se zahteva strožja večina (absolutna večina vseh poslancev). Po novem lahko tudi parlamentarna manjšina zahteva največ dve preiskavi v letu (predlog mora dati vsaj deset poslancev, zanj pa morata glasovati vsaj dve petini poslancev) (68. člen ustave).

Druga vrsta preiskav se navezuje na pregon članov vlade, nekdanjih članov vlade in državnih podsekretarjev za kazniva dejanja, ki so jih storili pri opravljanju svojih funkcij (98. člen ustave). To odločanje je podobno odločanju o imuniteti navedenih funkcionarjev.

Ustava ne določa nobenih vsebinskih izjem za proučitev v okviru preiskovalne komisije. Le za zunanjo politiko in nacionalno obrambo je potrebna strožja večina. Predpisi ne omenjajo omejitev glede drugih vej oblasti (npr. pravosodne).

Prav zdaj je v teku delo ad hoc parlamentarnega odbora za predhodno proučitev kazenske odgovornosti nekdanjega namestnika pravosodnega ministra. V postopku so kot pričé zaslišani tudi sodniki (vse po ECPRD 4212).

Tudi grška ustava zagotavlja ločitev vej oblasti ob upoštevanju sistema ravnovesij in zavor. Vendar pa je vsako vmešavanje zakonodajne ali izvršilne oblasti v konkretne sodne postopke absolutno prepovedano. Parlament¹⁰ pa v nekaterih primerih daje mnenje k imenovanju na najvišje položaje v sodstvu (npr. predsednik in podpredsednik Vrhovnega upravnega sodišča, predsednik in podpredsedniki Vrhovnega kazenskega in civilnega sodišča ter Računskega sodišča). Predlaga jih sicer vlada, imenuje pa predsednik republike, vendar pa se s kandidati opravi razgovor tudi v parlamentu, kar je osnova za oblikovanje mnenje.

Podobno parlament oz. pristojna komisija sodeluje pri imenovanju predstojnika organa za preprečevanje pranja denarja in financiranja terorizma. Ta mora biti vrhovni državni tožilec.

Posebno stalno delovno telo za institucije in transparentnost pa po poslovniku parlamenta lahko zgoraj omenjene vrhovne predstavnike sodstva povabi na zaslihanje v zvezi z delovanjem sodstva, da bi s tem okrepili transparentnost (institucij) (ECPRD 2513).

2.9 Hrvaška

Na Hrvaškem lahko Sabor ustanovi preiskovalno komisijo v vsaki zadevi javnega interesa. Zakon o preiskovalnih komisijah¹¹ določa, da je zadeva javnega interesa zlasti tista, ki se

¹⁰ Dejansko gre za *Conference of Presidents*, v kateri sodelujejo predsednik, podpredsednik parlamenta, predsedniki stalnih delovnih teles in predsedniki poslanskih skupin ter predstavnik neodvisnih poslancev.

¹¹ V hrvaščini je dostopen na: <https://www.zakon.hr/z/1313/Zakon-o-istra%C5%BEnim-povjerenstvima>

nanaša na uresničevanje nekaterih temeljnih ustavnih vrednot (svoboda, enakopravnost itd), temeljnih svoboščin in pravic državljanov, zakonitost dela državnih organov, javnih služb in pravnih oseb javnega prava ter na vprašanja, ki se tičejo morale. S sklepom, s katerim se odredi preiskava, se opredeli tudi obstoj javnega interesa. Preiskovalna komisija mora svoje delo zaključiti najkasneje v 6 mesecih.

Preiskovalne komisije se ne sme ustanoviti za vprašanja, o katerih že teče sodni postopek. Prepoved velja za ves čas trajanja sodnega postopka. Če je že bila ustanovljena preiskovalna komisija o nekem vprašanju, pa je bil naknadno začet sodni postopek, mora komisija takoj prenehati z delom.

Zakon ne daje temelja za preiskave drugih vej oblasti, npr. sodne. Na Hrvaškem še ni bila odrejena preiskava o delu sodnikov ali državnih tožilcev. Sicer pa imajo vsi državni organi in druge institucije, gospodarske družbe ter druge pravne osebe in državljani dolžnost predložiti dokumentacijo, ki je pomembna za uresničevanje nalog komisije. Predstojniki, drugi uradniki (*dužnosnici državnih tjela*) in odgovorne osebe pravnih oseb ter državljani so dolžni predložiti dokumentacijo ali pričati pred preiskovalno komisijo, razen če bi se izpostavili kazenskemu pregonu. Izjema po zakonu velja še za verske spovednike, zagovornika in za osebe, ki bi s pričanjem prekršile dolžnost varovanja državne, vojaške ali uradne tajnosti (ECPRD 4212).

Sabor se ne sme vmešavati v sodne postopke in nima nobenih pooblastil pri imenovanju, premeščanju ali razrešitvi sodnikov ter odločanju o njihovi disciplinski odgovornosti. Na predlog predsednika republike pa imenuje predsednika vrhovnega sodišča. Predsednik vrhovnega sodišča mora po zakonu enkrat letno poročati parlamentu o stanju v sodstvu. V svojem poročilu lahko opozori na stanje v sodstvu, organizacijske razmere na sodiščih, na slabosti zakonodaje ali predlaga njeno izboljšavo. Poročilo je namenjeno informiranju, Sabor pa se lahko do njega opredeli, če meni, da je to potrebno. Parlament pa ne sme razpravljati ali se opredeljevati do posameznih sodnih odločitev (ECPRD 2513).

2.10 Latvija

Ustava določa, da parlament lahko imenuje preiskovalno komisijo, če tako zahteva vsaj ena tretjina njegovih članov. Poslovnik pa pravi, da Saeima lahko ustanovi ad hoc komisijo za določene zakonodajne naloge. V posebnih primerih lahko imenuje preiskovalno komisijo. Ustanovi se jo, če:

- vlada ne sprejme odločitve, ki je razumljiva javnosti, in če problematika zadeva večji del družbe,
- obstaja verjetnost, da so politiki/funkcionarji (*officials*) storili hujše kaznivo dejanje, ki ga pristojni organi pravosodja zaradi močnega političnega lobiranja ne morejo raziskati (ECPRD 4158).

Izkušnje kažejo, da se preiskovalna komisija ponavadi ustanovi zaradi zelo odmevnega dogodka z neželenimi, pogosto tragičnimi posledicami. Običajno ne gre za naravne nesreče, temveč so dogodki posledica trajnih nepravilnosti v sistemu. Pooblastila, dana preiskovalnim komisijam, naj bi zagotovila poglobljeno analizo sistemskih nepravilnosti in poiskala možne izboljšave v pravnem sistemu, da bi take dogodke lahko preprečili. Dejansko lahko preiskovalna komisija preiskuje karkoli in sprejme politično oceno dejanskega stanja. Parlament pa ne opravlja tovrstnega nadzora brez razloga; zadeva mora biti zadostnega pomena za državo in mora biti nek obsojanja vreden negativen dogodek. Obstajati mora verjetnost, da je vlada ali posamezen funkcionar postopal nezakonito ali da je bil malomaren oz. da ni reagiral. Skratka, izkušnje kažejo, da se v Latviji preiskovalne komisije oblikujejo v zadevah javnega interesa, kjer se sumi, da je izvršilna oblast delovala nepravilno ali pa sploh ni delovala (ECPRD 4212).

Zakon ne daje možnosti, da bi preiskovalne komisije preiskovale sodno vejo oblasti. Cilj dela preiskovalne komisije je sprememba zakonodaje. Komisija ne more opravljati kazenskih preiskav. Končno ali začasno poročilo komisije ter v njem ugotovljena dejstva niso zavezujoči za sodišče. Pristojnosti komisije so omejene in ne smejo preiskovati sodnih postopkov ali kazenskega pregona. Parlament ne sme opravljati paralelne (npr. sodne) preiskave (ECPRD 4212).

Ob tem, da se posameznih sodnih postopkov ne sme preiskovati, pa je bila leta 2007 ustanovljena preiskovalna komisija, ki je imela za predmet preverjati zatrjevano nezakonito in neetično postopanje v pravosodju. Povod zanjo je bila objava publikacije z naslovom »Pravda kot računica« (*Litigation as a calculus*), ki je opisovala nezakonite dogovore oz. razprave med sodniki in odvetniki, v katerih so se pogajali o možnih izidih sodnih postopkov. Ker so taki dogovori nezakoniti in neetični, je bila ustanovljena preiskovalna komisija, na katero so bili vabljeni razni strokovnjaki iz pravosodja, pravniki, odvetniki, tožilci ter predstavniki raznih institucij. Sodniki in državni tožilci so lahko priče v okviru parlamentarnega preiskovalnega postopka, če drugi predpisi tega ne omejujejo (ECPRD 4212).

Latvijska sodišča niso dolžna parlamentu pošiljati nobenih poročil (ECPRD 2174). Ustava pa določa, da Saeima potrjuje imenovanja sodnikov. V primerih, ki jih določa zakon, pa jih na podlagi sklepa pristojnega disciplinskega organa ali kazenske sodbe sodišča tudi razrešuje (84. člen ustave). Parlament tudi potrjuje imenovanja ustavnih sodnikov (85. člen ustave).

2.11 Litva

Zakon o parlamentu¹² določa, da se ad hoc nadzorna ali preiskovalna komisija ustanovi za nadzor nad izvajanjem sklepov parlamenta, za zbiranje in predstavitev informacij in izsledkov, ki so potrebni za analizo nekega problema, ter v drugih primerih, ki jih določa navedeni zakon (prim. 72/1. člen). Parlament pa lahko preiskovalno komisijo ali drugo začasno delovno telo ustanovi tudi za proučitev kratkoročnih zadev ali zadev ožjega obsega ter za izvršitev določenih nalog (25/3. člen zakona).

Glede pristojnosti preiskovalne komisije se je že opredelilo ustavno sodišče leta 2004. Rzsodilo je, da so njene naloge omejene z ustavnim namenom in funkcijami parlamenta. Preiskovalna komisija se ne more ustanoviti na področju, kjer javne institucije sploh nimajo ustavne pristojnosti za poseg ali preiskavo; kot primer pa so navedli osebne ali družinske okoliščine, če bi to pomenilo nesorazmeren poseg v zasebno sfero ali nedotakljivost zasebnega življenja. Parlamentarna preiskovalna komisija pa tudi ne more preiskovati v zadevah, ki se že preiskujejo v drugih institucijah, ki imajo javna pooblastila, ter ne more posegati v ustavna ali zakonska pooblastila državnih ali občinskih organov oz. institucij. Komisija npr. ne more prevzeti ustavnih pooblastil, ki jih imajo sodišča in ne sme drugače posegati v pristojnosti sodišč ali posegati v samostojnost sodnikov in sodišč pri sojenju, sploh pa ne sme prevzeti funkcije sojenja. Prav tako ne sme prevzeti funkcije državnih tožilcev ali posegati v njihove ustavne pristojnosti ali posegati v njihovo neodvisnost, ko opravljajo predkazenski postopek ali vlagajo obtožne akte.

Podobno tudi Zakon o začasnih preiskovalnih komisijah določa, da komisija ne sme posegati v dejavnost sodišč, sodnikov, državnih tožilcev in drugih, ki vodijo predkazenski postopek. To pomeni tudi, da v skladu z zakonom sodniki, tožilci in drugi, ki vodijo v predkazenski postopek, ne smejo biti klicani na sejo komisije, da bi obrazložili svoje razloge glede tekočega ali zaključenega predkazenskega postopka, ali o zadevi, o kateri teče sojenje ali je

¹² V angleščini je na voljo na:

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d9766070c2f511e883c7a8f929bfc500?jfwid=39x432mh7>.

že razsojena. Sodniki in tožilci so lahko pred komisijo klicani le glede zadev oz. podatkov, ki jih niso izvedeli pri opravljanju svoje funkcije, in ki se ne nanašajo na tekoči ali že končan sodni postopek ali preiskavo. Pa tudi v takem primeru komisija ne sme zahtevati, da se sodnik ali tožilec udeleži seje in priča, če bi to lahko pomenilo vplivanje na sodnika ali tožilca in bi se lahko razumelo kot kršitev neodvisnosti sodnika ali tožilca (ECPRD 4212).

Ravnanje oz. vedenje sodnikov lahko preiskovalna komisija preiskuje le v okviru ustavne določbe, ki omogoča odpoklic (*impeachment*) sodnikov ustavnega in vrhovnega sodišča ter apelacijskega sodišča za dejanja, ki pomenijo kršitev ustave pri opravljanju funkcije ali če so osumljeni kaznivega dejanja. Takih postopkov pa doslej še ni bilo (vse po ECPRD 4212).

Ustava temelji na ločitvi vej oblasti. Ob ustavno zagotovljeni neodvisnosti sodišč pa parlament seveda posredno vpliva na njihovo splošno delovanje, kadar sprejema zakonodajo, ki ureja področje njihove organizacije, sistem sodišč, položaj in imenovanje sodnikov itd. Poleg tega parlament imenuje predsednika in sodnike vrhovnega ter ustavnega sodišča. Predsednik parlamenta pa imenuje tudi dva od 7 članov komisije za imenovanje sodnikov. Sodnike apelacijskega sodišča imenuje predsednik republike v soglasju s parlamentom. Če huje kršijo ustavo, svojo zaprisego ali če obstaja sum, da so zagrešili kaznivo dejanje, pa parlament lahko razreši predsednike in sodnike ustavnega, vrhovnega in apelacijskega sodišča. Parlament odloča tudi o suspenzu sodnika, če je osumljen ali obtožen kaznivega dejanja (ECPRD 2513).

2.12 Madžarska

Zakon o Narodni skupščini¹³ določa, da lahko preiskovalna komisija proučuje vsako zadevo v javnem interesu v okviru nadzorne pristojnosti skupščine, če se je ne da razjasniti z interpelacijo ali (poslanskim) vprašanjem. Preiskovalne komisije se ne sme ustanoviti za ugotavljanje konkretne pravne odgovornosti ali za zadeve, ki sodijo v pristojnost Ustavnega sodišča, Državnega računskega sodišča ali lokalnih oblasti. Prav tako se ne sme preiskovati zadev, ki so tik pred odločitvijo, in zadev, ki so predmet kazenskega, prekrškovnega, civilnega ali upravnega postopka, ki je v teku (člen 24).

Zakon še določa, da komisija lahko naloži osebi, organu ali organizaciji, ki ima dokument, podatke ali informacije, ki so predmet preiskave, da mora sodelovati v postopku preiskave. Navedeni subjekti imajo:

- dolžnost posredovati informacije,
- dolžnost, da se udeležijo zasedanja komisije in
- dolžnost, da se izjavijo oz. da pričajo (prim. 25. člen Zakona o Narodni skupščini).

V praksi se preiskovalne komisije v madžarski Skupščini običajno ustanovijo za proučitev odgovornosti vlade ali ministra, če se zadeve ne da razjasniti z interpelacijo ali poslanskim vprašanjem. Pobudniki preiskovalne komisije so večino opozicijski poslanci. Glede na to, da zakon ne dovoljuje preiskovanja zadev, ki so predmet različnih sodnih ali upravnih zadev v teku, se komisije osredotočajo na politično odgovornost. Vsi drugi vidiki, zlasti pravna odgovornost, sodijo v pristojnost sodišč. Komisije ne morejo preiskovati sodnih postopkov in sodb. Na Madžarskem tudi še ni bilo preiskovalne komisije, ki bi pregledovala ravnanje sodnikov ali tožilcev (ECPRD 4212).

¹³ To je madžarski enodomni parlament. V angleškem jeziku je zakon dostopen na: <https://www.parlament.hu/documents/125505/138409/Act+XXXVI+of+2012+on+the+National+Assembly/b53726b7-12a8-4d93-acef-140feef44395>.

Nedavno pa je v Skupščini potekala razprava o imenovanju predsednice Nacionalnega urada za pravosodje (*National Office for the Judiciary* - NOJ). V januarju 2012 novoustanovljeni organ naj bi zagotavljal temeljne pogoje za delovanje sodišč; njegovega predsednika pa imenuje parlament. Predsednik NOJ ima pristojnosti na področju proračunov sodišč in imenovanja in premeščanja sodnikov. Junija 2019 je parlament zavrnil zahtevo sodnega sveta za razrešitev predsednice NOJ, četudi je sodni svet ugotovil kršitve. Naknadno jo je celo imenoval za sodnico ustavnega sodišča (ECPRD 4212).

Madžarska ustava zagotavlja ločitev različnih vej oblasti. Sodišča oz. pravosodje niso pod nadzorom parlamenta. Sodniki so samostojni in neodvisni ter sodijo po zakonu in po svojem prepričanju (ECPRD 2513). Skupščina s tajnim glasovanjem izvoli predsednika in sodnike ustavnega sodišča, predsednika vrhovnega sodišča, predsednika NOJ in generalnega državnega tožilca (44. člen Zakona o narodni skupščini).

2.13 Nemčija

Bundestag lahko ustanavlja preiskovalne komisije. Pogoj je, da se tičejo zadev, ki so v pristojnosti zvezne vlade, saj ne smejo posegati v pristojnost deželnih vlad oz. deželnih parlamentov. Predmet preiskovanja je lahko le zadeva državnega ali javnega interesa, preiskave v čisto zasebnih zadevah niso možne.

Preiskovalne komisije so načeloma možne tudi na področju pravosodja, vendar v praksi jih ni bilo. Spoštovati pa je treba ustavno določbo, po kateri sodno oblast izvajajo sodniki. Preiskovalna komisija ne bi mogla odločati v pravnih sporih oz. ne more sprejemati sodb. Sodniki so nadalje po ustavi neodvisni in sodijo le v skladu z zakonom. Sodnik zato ne nosi politične odgovornosti za izdane sodbe. Preiskovalna komisija pa bi se lahko ukvarjala npr. s postopkom imenovanja zveznih sodnikov ali z vprašanjem preobremenjenosti sodišč v povezavi z reformo postopkovnih pravil. Nujno pa se je treba izogniti nevarnosti, da bi preiskovalna komisija vplivala na sodno prakso (*jurisprudence*) (ECPRD 4212).

Doslej v Bundestagu še ni bilo preiskovalne komisije, ki bi se posebej ukvarjala z ravnanjem sodnikov ali tožilcev. Načeloma bi lahko bili poklicani kot priče pred preiskovalno komisijo, vendar pa imajo po zakonu dolžnost varovanja tajnosti informacije, ki jih izvedo pri opravljanju svoje funkcije. Sodnik ima dolžnost, da tudi po prenehanju funkcije kot tajnost varuje okoliščine v zvezi z odločanjem in glasovanjem. Zaradi tega bi se lahko zgodilo, da sodnik ne bi mogel pričati, dokler ga pristojni organ ne bi odvezal te dolžnosti (ECPRD 4212).

Delo preiskovalne komisije lahko poteka hkrati s sodnim (kazenskim) postopkom, saj sta neodvisna. Razlika med njima pa je v tem, da se sodna preiskava usmeri na posameznika, preiskovala komisija pa običajno na odločitve in ravnanje vlade. Če bi ravnanje ministra preiskovala parlamentarna komisija in sodišče v sodni preiskavi, bi oba postopka lahko tekla istočasno. Oba lahko vodita tudi do različnih zaključkov (ECPRD 4158).

Iz medijev je razvidno, da preiskovalne komisije v skladu z deželno ustavo in predpisi ustanavljajo tudi parlamenti posameznih dežel. V deželi Turingiji (*Thüringen*) je na primer potekala parlamentarna preiskava o teroristični celici Nationalsocialistično podzemlje (NSU, *Nationalsozialistischer Untergrund*). Po štiriletnem postopku, v katerem so deželni poslanci vpogledali v številne dokumente in zaslišali priče, so leta 2019 sprejeli poročilo¹⁴. V njem so

¹⁴ Poročilo na 2202 straneh je v nemščini dostopno na:
http://www.parldok.thueringen.de/ParlDok/dokument/72378/fortsetzung_der_aufarbeitung_der_dem_n

ostro kritizirali delo deželnih sodnikov in državnih tožilcev. Sodstvo je po mnenju komisije v celoti spregledalo povezavo med ekstremno desnico in organiziranim kriminalom ter rokersko sceno. Kjer so bile povezave znane, jim niso priznali posebnega pomena. Komisija je bila zelo kritična tudi do dela policije. Iz končnega poročila bi izhajalo, da so bili zaslišani tudi tožilci, glede sodnikov pa na podlagi hitrega pregleda poročila to ni povsem jasno (povzeto po Poročilu v zadevi NSU in po Tagesschau).

O NSU je parlamentarna preiskava potekala tudi v deželi Brandenburg. Pred komisijo zaslišani sodnik višjega deželnega sodišča v Münchnu, ki je sodil v povezani kazenski zadevi, pa je bil zelo redkobeseden in se pred komisijo ni želel izjasniti o razlogih, ki so vodili do obsodbe. Kot izhaja iz medijev, se je skliceval na neodvisnost sodišča in na tajnost glasovanja (*Beratungsgeheimnis*) (povzeto po Telepolis in TAZ).

Tudi nemška ustava zagotavlja ločitev vej oblasti. Ustava prav tako zagotavlja neodvisnost sodnikov. Protiustavni so vsa navodila oz. priporočila ali kakšni drugi vplivi, ki bi lahko kršili sodnikovo neodvisnost.

Ustava pa daje možnost, da Bundestag pri Zveznem ustavnem sodišču poda predlog tožbe, kadar zvezni sodnik krši zvezna ustavna načela ali ustavni red kakšne dežele. Navedeno sodišče lahko sodnika prestavi v drug organ ali ga pošlje v pokoj. Vendar pa v vsej zgodovini Nemčije doslej še nikoli ni bilo takega postopka (ECPRD 2513).

2.14 Nizozemska

Ustava¹⁵ določa, da lahko oba domova parlamenta posebej ali skupaj ustanovita preiskovalno komisijo (*the right of inquiry*), kar ureja poseben zakon (prim. 70. člen).

Zakon ne omejuje zadev, o katerih lahko teče parlamentarna preiskava. Možno je preiskovati tudi sodno vejo oblasti, vendar po podatkih Poslanske zbornice na Nizozemskem še ni bilo parlamentarne¹⁶ preiskovalne komisije, ki bi preiskovala postopanje oz. ravnanje sodnikov ali državnih tožilcev. Sodniki ali tožilci so lahko klicani pred komisijo in zaslišani kot pričé (ECPRD 4212).

2.15 Poljska

Na Poljskem lahko preiskovalne komisije ustanovi le Sejm, drugi dom (Senat) pa ne. Sejm po ustavi lahko za proučitev določene zadeve ustanovi preiskovalno komisijo, postopek pa določi poseben zakon.

Po stališču poljskega ustavnega sodišča je predmet preiskovalne komisije omejen na pristojnosti vlade in njej podrejene državne uprave. Sodišče se je oprlo na ustavno določbo, po kateri Sejm opravlja nadzor nad delom vlade v okviru ustave in zakonov. Parlament pa ne more izvajati nadzora nad sodno vejo oblasti. Nekaj preiskav je posegalo na področje državnega tožilstva, vendar je treba poudariti, da je bilo tožilstvo praviloma del državne uprave (izvršilne oblasti), razen obdobja med 2010 in 2016. Tožilci so nedvomno lahko zaslišani pred komisijo, glede sodnikov pa zadeva ni popolnoma jasna, ker prakse še ni –

[ationalsozialistischen untergrund nsu sowie der mit ihm kooperierenden netzwerke zuzuordnend en straftaten unte.pdf](#)

¹⁵ V angleščini je dostopna na:

file:///dz-cifs-vol1/VOL1/USERS/Krizaj/Downloads/WEB_119406_Grondwet_Koninkrijk_ENG.pdf.

¹⁶ Ponekod se kot primer navaja komisija pod vodstvom Rein Jan Hoekstra, ki pa je bila imenovana s strani Sveta generalnih tožilcev in ni bila parlamentarna komisija.

noben sodnik še ni bil pozvan, da priča pred tovrstno komisijo. Glede na odločbo ustavnega sodišča se zdi, da sodniki najverjetneje ne morejo biti zaslišani pred komisijo (ECPRD 4212).

Poljska ustava zagotavlja ločitev in ravnovesje med različnimi vejami oblasti. Obseg nadzora spodnjega doma (Sejm) nad pravosodjem pa je zelo omejen, medtem ko zgornji dom (Senat) teh pristojnosti sploh nima. Poleg sprejemanja zakonodaje, ki ureja področje sodstva, člani obeh domov (4 poslanci in 2 senatorja) sodelujejo pri delu Nacionalnega sodnega sveta. Njegova naloga je varovanje neodvisnosti sodišč in sodnikov. Vendar pa je vpliv članov parlamenta tu omejen, saj ima svet skupaj 25 članov.

Sejm izvoli tudi 15 sodnikov ustavnega sodišča. Nadzor pa je mogoč še ob razpravi letnih poročil, ki jih Sejmu predložijo ustavno in vrhovno sodišče ter Nacionalni sodni svet (ECPRD 2513).

2.16 Portugalska

Ustava parlamentu (Republiški skupščini) omogoča, da oblikuje ad hoc preiskovalne komisije ali komisije za katerekoli druge namene. Preiskovalnim komisijam ustava daje pooblastila, ki jih imajo v preiskovalnem postopku sodišča.

Glede predmeta parlamentarnih preiskav je določnejši poslovnik Skupščine: namen preiskovalne komisije je preverjanje spoštovanja ustave in zakonov in proučitev aktov vlade ter uprave (233. člen Poslovnika skupščine). Zakon o pravnem režimu parlamentarne preiskave še dodatno opredeljuje, da je predmet preiskave lahko vsaka zadeva v javnem interesu, ki je relevantna za izvrševanje pristojnosti skupščine. Nadalje je še določeno, da ima preiskovalna komisija enake pristojnosti kot sodišče v preiskovalnem postopku, razen če jih ustava ne pridržuje le za sodišča (ECPRD 4212).

Preiskovalne komisije se ne da ustanoviti glede vseh zadev. Po eni strani je predmet omejen z ustavnimi določbami o temeljnih pravicah in svoboščinah, načelu pravičnosti, zakonitosti, proporcionalnosti, dobre vere, nepristranskosti in pa tudi ločitve oblasti. Zato preiskovalne komisije ne smejo ogroziti temeljnih pravic državljanov, vključno s pravico do dostojanstva in časti, zasebnosti ter nedotakljivosti stanovanja ter pisem. Poleg tega je treba upoštevati, da so preiskovalne komisije politična telesa in ne sodišča. Zato ni v njihovi pristojnosti, da proučujejo kazenske postopke, sodijo, izdajajo sklepe o preiskavi prostorov, vstopajo v domove ali zasežejo pisemske pošiljke.

Zakon ne daje osnove, da bi preiskovalna komisija preiskovala sodno vejo oblasti. Na Portugalskem še ni bilo preiskovalne komisije, ki bi raziskovala ravnanje sodnikov in državnih tožilcev. Tožilci in sodniki pa lahko nastopijo kot pričë pred preiskovalno komisijo, saj lahko slednje vsakega državljana pozovejo, da priča o dejstvih, ki jih komisija preiskuje. Če se pričë na vabilo komisije ne odzove ali noče pričati, se to presoja po pravilih kazenskega procesnega prava; vključno s pravili o varovanju poklicne tajnosti, ki utegnejo priti v poštev za sodnike ali zagovornike (ECPRD 4212).

Obstaja možnost, da preiskovalna komisija in tožilstva oz. sodišča preiskujejo isto dejansko stanje. Predsednik Skupščine mora o vsebini zahteve ali sklepa o odreditvi preiskovalne komisije obvestiti generalnega državnega tožilca. Ta obvesti Skupščino, ali so v zvezi z istim dejanskim stanjem v teku kakšni kazenski postopki in v kateri fazi so. Če so že v teku kazenski postopki, Skupščina odloči, ali bo zadržala postopek preiskovalne komisije do pravnomočne sodne odločbe (ECPRD 3352).

Tudi portugalska ustava sledi načelu ločitve in ravnovesja (*interdependence*) vej oblasti. Ustava zagotavlja neodvisnost sodnikov in sodišč. Neodvisnost sodišč varuje poseben

organ, ki odloča tudi o disciplinski odgovornosti sodnikov. Gre za Vrhovni sodni svet, ki ima 16 članov. Sedem izmed njih izvoli portugalska Skupščina na plenarni seji in po zaslišanju pred pristojnim odborom (ECPRD 2513).

2.17 Romunija

Tudi romunska ustava parlamentu omogoča ustanavljanje preiskovalnih komisij. Poslovnik Poslanske zbornice¹⁷ nadalje določa, da se parlamentarna preiskava opravi, kadar je treba pojasniti oz. raziskati vzroke in okoliščine, v katerih so se zgodili dogodki ali dejanja s škodljivimi posledicami, ter ko je treba iz njih narediti neke zaključke, ugotoviti odgovornost ali sprejeti nadaljnje ukrepe (prim. 73. člen Poslovnika). Preiskovalna komisija po poslovniku ne more raziskovati dejanj, ki so predmet kazenske preiskave ali so v obravnavi pred sodišči. Parlamentarna preiskava se mora v takem primeru ustaviti, parlament pa obvesti organe, ki opravljajo kazensko preiskavo, da jim je na voljo vpogled v zbrano dokumentacijo, ki je v arhivu Poslanske zbornice (74. člen Poslovnika).

Preiskovalna komisija ne more preiskovati sodne veje oblasti in tudi ne dejanj sodnikov ali tožilcev.

Na vabilo preiskovalne komisije se mora odzvati vsak, ki je seznanjen z okoliščinami ali dejanji, ki so predmet preiskave, ali ki ima z njimi povezane dokaze. Veljajo pa omejitve drugih zakonov glede zaslišanja prič in izročitve dokumentacije (ECPRD 4212).

Za opravljanje nadzorne funkcije parlamenta se lahko preiskovalna komisija ustanovi tudi v zgornjem domu t.j. v Senatu. Preiskavo na svojem področju lahko vodijo tudi stalna delovna telesa, ki v ta namen lahko vabijo vse funkcionarje, državne uslužbence in vladne uslužbence ter zaposlene v javni upravi. Senat pa lahko ustanovi tudi posebno preiskovalno komisijo. Lahko jo ustanovita tudi oba domova parlamenta skupaj (ECPRD 4212).

Tudi romunska ustava vsebuje načelo ločitve in ravnovesja med vejami oblasti. Hkrati pa sodnikom zagotavlja neodvisnost, ki jo zagotavlja Vrhovni sodni svet (*Superior Council of Magistracy*). Parlament nima nobenih nadzornih funkcij glede pravosodja, z izjemo obravnave letnih poročil. Tako mora Vrhovni sodni svet najkasneje do 15. februarja vsako leto na skupni seji obeh domov predstaviti letno poročilo o stanju v sodstvu in o svojih aktivnostih. Prav tako državno tožilstvo pri vrhovnem sodišču (*High Court of Cassation and Justice*) in protikorupcijski urad najkasneje do konca februarja pripravita svoji letni poročili, ki ju predložita Vrhovnemu sodnemu svetu in pravosodnemu ministru. Minister parlamentu predstavi sklepe, ki izhajajo iz teh poročil (ECPRD 2513).

2.18 Slovaška

Na Slovaškem parlament ne more ustanavljati preiskovalnih komisij. Do leta 1996 je sicer delovala neka preiskovalna komisija, a je ustavno sodišče ugotovilo, da je neustavna, saj po ustavi ni imela nobenih pooblastil. Sprememba ustave, ki bi to omogočila, pa ni bila nikoli sprejeta (ECPRD 4158 in 4212).

Slovaška ustava sledi načelu ločitve oblasti, kar je razvidno iz strukture njenih poglavij. Sodstvo je samostojno in ni podvrženo nadzoru parlamenta (ECPRD 2513). Iz ustave pa je še razvidno, da sodnike ustavnega sodišča imenuje predsednik republike na predlog parlamenta. Slednji predsedniku predlaga dvojno število kandidatov (člen 134 ustave).

¹⁷ V angleščini je dostopen na: http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?den=regcd2_1#s5ca.

2.19 Španija

Španska ustava omogoča tako Kongresu kakor tudi Senatu, da ustanovljata (lahko tudi skupno) preiskovalno komisijo za odkrivanje dejstev v vsaki zadevi javnega interesa. Njeni zaključki niso obvezujoči za sodišča, prav tako ne smejo vplivati na sodne odločitve ne glede na to, da pa se dejstva, ki jih komisija odkrije, lahko posredujejo državnemu tožilstvu. Pogoje je, da je zadeva v javnem interesu, drugih izrecnih omejitev predmeta preiskave pa v ustavi ni. Tudi poslovnik Senata ima podobno določbo, po kateri Senat lahko oblikuje preiskovalno komisijo ali posebno delovno telo, da opravi preiskavo ali izvede študijo o zadevah, ki so javnega pomena.

Predpisi pa ne dopuščajo možnosti, da bi parlament preiskoval sodno vejo oblasti. Načelo delitve oblasti je temelj španskega pravnega reda in zato take preiskave niso možne, saj bi pomenile poseg v načelo neodvisnosti sodstva (ECPRD 4212).

Tudi špansko ustavno sodišče se je lani (2019) oprlo na načelo ločitve oblasti, ko je razveljavilo sklep katalonskega parlamenta, ki je želel preiskovati monarha. Podobno se je to sodišče opredelilo v primeru parlamenta v Valenciji v povezavi z železniško nesrečo leta 2006. Parlamentarna komisija po njegovih ugotovitvah ni delovala v skladu z načelom domneve nedolžnosti; v skladu z načelom delitve oblasti in izključne sodne pristojnosti lahko le sodišča sprejemajo določene pravne ocene oz. sodbe, parlamentarna komisija se ne more in ne sme opredeljevati o krivdi in ne sme posegati v pristojnosti, ki so pridržane sodstvu.

Doslej v Španiji ni bilo preiskovalne komisije, ki bi se ukvarjala z ravnanjem sodnikov ali državnih tožilcev, saj to preprečuje načelo delitve oblasti. Komisija ne sme preiskovati sodnikov ali tožilcev glede opravljanja njihovih funkcij kot pripadnikov sodne veje oblasti. Na splošno velja, da se mora vsakdo udeležiti seje preiskovalne komisije, če je nanjo vabljen. To velja tudi za sodnike, vendar pa slednji lahko pričajo le o zadevah, ki niso povezane z opravljanjem sodne funkcije. Veljajo tudi posebna pravila o vabljenju, saj Zakon o sodnikih določa, da civilne in vojaške oblasti ne smejo vabiti sodnikov. Če potrebujejo njihove izjave ali podatke, se morajo nanje obrniti pisno, a le če ne gre za zadeve, ki se tičejo njihovih funkcij. Za udeležbo rabijo dovoljenje Splošnega sodnega sveta (*General Council of the Judiciary*). Tako je španski parlament leta 2017 vabil na zaslišanje pred preiskovalno komisijo sodnika glede dejanj, ki naj bi jih storil, ko ni bil sodnik. Tudi v tem primeru je bilo potrebno dovoljenje sodnega sveta.

Sicer pa Zakon o sodnikih (*Organic Act on the Judiciary*) določa primere, ko se morajo člani Splošnega sodnega sveta pojaviti pred parlamentom, vendar pa nikoli v zvezi s parlamentarno preiskavo. Gre za razna poročila parlamentu o statusu, delovanju in delu sodišč. Parlament lahko pozove predsednika vrhovnega sodišča, da odgovarja na vprašanja v zvezi s poročilom. Vsako leto mora pred kongresnim odborom za pravosodje poslanec poročati o najbolj pomembnih vidikih španskega pravosodja. Zakon pa izrecno prepoveduje, da bi se predsednika vrhovnega sodišča ali člana Splošnega sodnega sveta vabilo oz. zasliševalo o čemerkoli v zvezi z opravljanjem njihovih funkcij (vse po ECPRD 4212).

Španska ustava ne omenja izrecno načela delitve oblasti, vendar se ga da iz nje izpeljati. Državno tožilstvo (*Office of the Public Prosecutor*) mora parlamentu letno poročati o svojih aktivnostih in se udeležiti seje pred pristojnim delovnim telesom. Parlament lahko pozove predsednika vrhovnega sodišča, da odgovarja na vprašanja poslancev o omenjenem letnem poročilu sodnega sveta. Pred odborom za pravosodje Kongresa mora letno poročati o najpomembnejših vidikih stanja v pravosodju. Parlament tudi od pravosodnega ministra lahko zahteva, da se udeleži njegovih sej, da poroča ter odgovarja na vprašanja poslancev (ECPRD 2513 in 4212).

2.20 Švedska

Švedski parlament ne more oblikovati preiskovalnih komisij. Parlament pa imenuje štiri parlamentarne ombudsmane, katerih naloga je, da zagotavljajo oz. nadzorujejo, ali javne institucije spoštujejo zakone in druge predpise. Opravljajo redni nadzor nad javnimi institucijami in sodišči na Švedskem. Ne morejo presojeti pravilnosti sodne odločitve, vendar pa lahko dajejo svetovalna mnenja, s katerimi zagotavljajo enotno in pravilno uporabo prava. V primeru ugotovljenih kršitev, ko uradnik/sodnik stori kaznivo dejanje ali ne spoštuje svojih dolžnosti, lahko dajo predlog za njegov kazenski pregon. Vladi in parlamentu lahko ombudsmani predlagajo tudi spremembe zakonodaje (ECPRD 4212).

Švedski ustavni sistem bolj kot na načelu ločitve oblasti v klasičnem pomenu temelji na načelu suverenosti ljudstva in parlamentarne demokracije. Kljub temu v praksi do neke mere velja načelo delitve oblasti, saj so sodišča in upravni organi pri odločanju samostojni. Nadzor nad delom sodišč in sodnikov se opravlja preko že omenjenih parlamentarnih ombudsmanov, sam parlament pa nima pristojnosti, da bi razrešil ali kakorkoli sankcioniral sodnika. Ombudsmani so uveljavljeni pravniki, navadno nekdanji sodniki, in njihove odločitve vedno pritegnejo pozornost. Ukrepajo na pritožbo državljanov ali na svojo pobudo (ECPRD 2513).

2.21 Velika Britanija

Načeloma za delovna telesa parlamenta ni omejitev, kaj lahko preiskujejo. Praviloma pa se osredotočajo na področje politike, za katero so ustanovljena. Preiskovalna delovna telesa (t.i. *select committees*) preiskujejo tisto, kar določa sklep o njihovi ustanovitvi. Zakon ne določa nobenih drugih omejitev, vendar velja načelo, da se parlament ne sme vmešavati v zadeve, o katerih teče sodni postopek. Ustanovljena so predvsem za to, da preiskujejo neko specifično zadevo, pri tem lahko vabijo razne funkcionarje in strokovnjake, od vlade pa lahko zahtevajo različne informacije.

Ker zakon ne določa nobenih omejitev, lahko preiskovalna delovna telesa preiskujejo tudi sodno vejo oblasti in s tem sodišča. Zlasti odbor za ustavna vprašanja Lordske zbornice se je že ukvarjal z zadevami pravosodja, vključno s postopkom imenovanja sodnikov. Po podatkih, ki smo jih prejeli iz spodnjega doma parlamenta (*House of Commons*), pa še nikoli ni bila odrejena posebna sistematična parlamentarna¹⁸ preiskava, ki bi preiskovala postopanje (*conduct*) sodnikov ali tožilcev. Nič posebno nenavadnega tudi ni, da sodniki na višjih položajih (*senior judges*), bodisi upokojeni bodisi aktivni, pričajo pred parlamentarnim delovnim telesom. Pri tem pa velja, da sodniki ne smejo pričati o:

- argumentih za odločitev v posameznih sodnih zadevah (ne o tekočih, ne o zaključenih),
- osebnostih in zaslugah sodnikov, politikov ali drugih javnih oseb in ne o primernosti oz. utemeljenosti njihovega imenovanja,
- argumentih, pomenu ali možnem učinku predlagane zakonodaje ali o prednostih določene vladne politike in
- zadevah, o katerih vlada opravlja javno razpravo in bo sodstvo šele podalo uradni odgovor.

Navedene omejitve so bolj stvar utečene prakse ter dogovora in ne zakonodaje.

¹⁸ Ponekod citirana zadeva Maguire ni bila predmet parlamentarne preiskovalne komisije. Preiskavo je namreč odredila vlada oz. notranje ministrstvo, vodil pa jo je sodnik. Parlament pri preiskavi ni sodeloval, niti ni o njej razpravjal (dopis House of Commons).

Teoretično in v izjemnem primeru bi parlamentarna komisija lahko ukazala oz. prisilila sodnika, da pride pred komisijo, vendar bi bilo to »*izredno nenavadno in zelo malo verjetno*«. Ponavadi se o tem doseže dogovor po pogovoru z delovnim telesom, sodnikom in sodnimi oblastmi (*Lord Chief of Justice*) (v celoti povzeto po ECPRD 4212).

III ZAKLJUČEK

V pregledanih državah se lahko v vseh parlamentih, z izjemo Slovaške in Švedske, oblikujejo preiskovalne komisije. Ponekod (Avstrija, Belgija, Češka, Poljska, Nemčija in tudi Slovenija) je ta pravica pridržana le enemu domu (običajno spodnjemu). Na Finskem je bila doslej imenovana le ena preiskovalna komisija, ki pa je bila kasneje preoblikovana v stalno delovno telo parlamenta.

Predmet preiskave praviloma nikjer ni s predpisi točno omejen. Splošno lahko rečemo, da so predmet nadzora izvršilna oblast (zlasti vlada) in zadeve javnega (splošnega) interesa oz. pomena (Bolgarija, Češka, Estonija, Grčija, Hrvaška, Madžarska, Nemčija, Portugalska, Španija) ter javne politike (Francija). Ponekod so predmet dela komisije nadzor nad spoštovanjem zakonov (npr. Portugalska) ali posamezni dogodki s škodljivimi ali tragičnimi posledicami (Romunija, Latvija). Avstrijska ustava določa, da se mora preiskava v Nationalratu nanašati na nek zaključen pretekli dogodek ali proces na nivoju zvezne države.

Praktično povsod so na podlagi načela neodvisnosti sodnikov in sodišč izključene parlamentarne preiskave posamezne sodbe ali sodnih postopkov. Avstrijska ustava izrecno prepoveduje parlamentarne preiskave na področju sojenja ali izvajanja sodne oblasti. Preiskovalne komisije se na področju pravosodja načeloma lahko oblikujejo v Avstriji (za administrativne zadeve v sodstvu), na Češkem, v Belgiji, na Finskem, v Franciji, v Grčiji, na Nizozemskem, v ZRN (glede nekaterih vidikov) in v Veliki Britaniji. Na stališču, da to ni mogoče, pa stojijo v Estoniji, na Hrvaškem, v Latviji, na Poljskem, na Portugalskem, v Romuniji in v Španiji.

V praksi pa so bile preiskovalne komisije na področju pravosodja že oblikovane le v Belgiji, v Franciji in v nekaterih nemških deželah (npr. Turingija) in glede nekaterih vidikov v Veliki Britaniji in Latviji. Številne države poročajo, da takih komisij še ni bilo (Češka, Estonija, Finska, Hrvaška, Španija, Madžarska, Nemčija, Nizozemska in Portugalska) ali pa ni bilo komisije, ki bi se ukvarjala posebej s pravosodjem (Avstrija).

Ponekod (Avstrija, Belgija, Francija, Grčija, Latvija, Nemčija, Nizozemska in Portugalska) se sodnike in tožilce lahko zasliši kot pričë pred preiskovalno komisijo, a utegne jih vezati poklicna tajnost (Estonija, Nemčija, Portugalska in Velika Britanija). Drugod takšno zaslišanje ni mogoče (Poljska glede sodnikov) oz. se jim ne sme postavljati vprašanj v zvezi z njihovo funkcijo (Litva in Španija). Lahko veljajo tudi posebna pravila o vabljenju sodnikov (Španija).

Praktično vse opisane države izhajajo iz načela ločitve vej oblasti. Sodniki in sodstvo so po ustavah neodvisni. Parlament lahko svoj vpliv na pravosodje izvaja posredno s sprejemanjem zakonodaje, imenovanjem sodnikov na najvišje funkcije (praviloma na vrhovno in ustavno sodišče) oz. tako, da opravlja splošno nadzorno funkcijo v smislu razprave in obravnave letnih poročil o stanju v sodstvu. Na Finskem in Švedskem zakonitost dela državnih organov in s tem tudi sodišč nadzorujejo parlamentarni ombudsmeni.

Pripravila:
Marjana Križaj

Viri in literatura

- Belgien auf dem Weg zu mehr Rechtsstaat und Demokratie. Spletna stran: https://books.google.si/books?id=baXzBQAAQBAJ&pg=PA209&lpg=PA209&dq=untersuchungsausschuss+justiz+rechtsstaat&source=bl&ots=uAVB_y-Dxm&sig=ACfU3U2CjiDS-zQZS2jvmO9_eSKnlNZf7w&hl=sl&sa=X&ved=2ahUKEwjiqsXZvfPmAhWB-KQKHe7WBlwQ6AEwAHoECAoQAQ#v=onepage&q=untersuchungsausschuss%20justiz%20rechtsstaat&f=false (januar 2020).
- ECPRD 3352. Questionnaire for the ECPRD Seminar "Parliaments' legitimacy and the new supervisory instruments" Lisbon, 8-9 May 2017. Spletna stran: <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/page/home> (januar 2020).
- ECPRD št. 2513. New tendencies on judicial accountability. Spletna stran: <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/page/home> (januar 2020).
- ECPRD št. 4158. Rédaction du rapport d'une commission d'enquête / Drafting the report of a committee of inquiry. Spletna stran: <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/page/home> (januar 2020).
- ECPRD št. 4212. Parliamentary inquiries and conditions for electing a judge. Spletna stran: <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/page/home> (januar 2020).
- House of Commons, dopis z dne 3. 2. 2020.
- Le droit d'enquête parlementaire. Perspectives historiques. Spletna stran: <https://books.openedition.org/pusl/2873> (januar 2020).
- Mozetič, Miroslav. Parlamentarna preiskava v pravnem sistemu Republike Slovenije. Uradni list RS, 2000.
- Nacionalna skupščina (Francija). Spletna stran : [http://www2.assemblee-nationale.fr/15/autres-commissions/commissions-d-enquete/commission-d-enquete-sur-les-obstacles-a-l-independance-du-pouvoir-judiciaire/\(block\)/66041](http://www2.assemblee-nationale.fr/15/autres-commissions/commissions-d-enquete/commission-d-enquete-sur-les-obstacles-a-l-independance-du-pouvoir-judiciaire/(block)/66041) (januar 2020).
- Nationalrat. Spletna stran: https://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXVI/II_00695/index.shtml (januar 2020).
- Nizozemska ustava. Spletna stran: file:///dz-cifs-vol1/VOL1/USERS/Krizaj/Downloads/WEB_119406_Grondwet_Koninkrijk_ENG.pdf. (januar 2020).
- Poročilo v zadevi NSU (Turingija). Spletna stran: http://www.parldok.thueringen.de/ParlDok/dokument/72378/fortsetzung_der_aufarbeitung_der_dem_nationalsozialistischen_untergrund_nsu_sowie_der_mit_ihm_kooperierenden_netzwerke_zuzuordnenden_straftaten_unte.pdf (januar 2020).
- Poslovnik Poslanske zbornice (Romunija). Spletna stran: http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?den=regcd2_1#s5ca (januar 2020).
- Pravilnik o postopku za preiskovalne komisije (Avstrija). Spletna stran: <http://www.parlament.gv.at/PERK/RGES/VO-UA/index.shtml> (januar 2020).
- Priročnik o pravu preiskovalnih komisij (Avstrija). Spletna stran: https://www.parlament.gv.at/ZUSD/PDF/Handbuch_zum_Recht_der_Untersuchungsausschuesse_im_Nationalrat.pdf (januar 2020).
- Sägeser, Caroline. Législatif, exécutif et judiciaire. Les relations entre les trois pouvoirs. Spletna stran: <https://www.cairn.info/revue-dossiers-du-crisp-2016-2-page-9.htm#> (januar 2020).
- Slovaška ustava. Spletna stran: <https://www.prezident.sk/upload-files/46422.pdf> (januar 2020).
- TAZ. Spletna stran: <https://taz.de/NSU-Prozessrichter-Manfred-Goetzl/!5564556/> (januar 2020).

- Tagesschau. Spletna stran: <https://www.tagesschau.de/inland/nsu-untersuchungsausschuss-thueringen-101.html> (januar 2020).
- Telepolis. Spletna stran: <https://www.heise.de/tp/features/NSU-Richter-laesst-NSU-Ausschuss-auflaufen-4272807.html> (januar 2020).
- Ustava Latvije. Spletna stran: <https://likumi.lv/ta/en/id/57980-the-constitution-of-the-republic-of-latvia> (januar 2020).
- Ustava (Avstrija) Spletna stran: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10000138> (januar 2020).
- Ustava RS. Uradni list RS, št. 33/91-I do 75/16.
- Wikipedia 1, Affaire d'Outreau. Spletna stran: https://fr.wikipedia.org/wiki/Affaire_d%27Outreau#Auditions (januar 2020).
- Zakon o Narodni skupščini <https://www.parlament.hu/documents/125505/138409/Act+XXXVI+of+2012+on+the+National+Assembly/b53726b7-12a8-4d93-acef-140feef44395> (januar 2020).
- Zakon o parlamentarni preiskavi. Uradni list RS, št. 63/93 in 63/94.
- Zakon o parlamentarnih preiskavah (Belgija). Spletna stran: https://www.lachambre.be/kvvcr/pdf_sections/publications/reglement/Enqu%C3%AAtes%20parlementaires%20-%20b%20loi%20du%203%20mai%201880%20NTC.pdf (januar 2020).
- Zakon o parlamentu (Litva). Spletna stran: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d9766070c2f511e883c7a8f929bfc500?ifwid=39x432mh7> (januar 2020).
- Zakon o preiskovalnih komisijah (Hrvaška). Spletna stran: <https://www.zakon.hr/z/1313/Zakon-o-istra%C5%BEnim-povjerenstvima> (januar 2020).
- Zupančič, Boštjan M. in Pevec, Aleksander. Pravno mnenje glede eventualnih parlamentarnih preiskav, zadevajajočih določene disfunkcionalnosti v slovenskem pravosodju. Pravna praksa, 2020, št.4.